

L'ADN CAMPANER: Un instrument per al poble i un poble per a un patrimoni

Eliseu Martínez Roig*

LA LINDE, 7-2016, pp.212-222

RESUM.- *Escriure, parlar, divulgar sobre patrimoni campaner, sobre tocs de campanes, sobre història i tòpics de campanes ja no és cap novetat al territori valencià. L'estat de normalitat que ha adquirit aquest patrimoni immaterial i sonor és una realitat per al nostre poble. Després de més de trenta anys de treball voluntari i professional, hem aconseguit que el poble valencià siga un poble campaner, apassionat i respectuós.*

PARAULES CLAU.- *patrimoni campaner, patrimoni immaterial i sonor, treball voluntari i professional.*

ABSTRACT.- To write, talk, spread about bell-ringing heritage, about bell sounds, about bell's history or topics it is not anything new in Valencia's Land. It is a reality the status of normality that this living heritage has gained to our society. After more than thirty years of voluntary and professional work, valencian people have achieved to be a passionate and respectful people to bell ringing.

KEY WORDS.- bell-ringing heritage, immaterial and sound heritage, voluntary and professional work.

* Eliseu Martínez Roig. Gestor del patrimonio inmaterial.

eliseo@eliseomr.com

De “bojos” a portadors de la tradició

Si hui tenim aquesta normalitat amb el patrimoni campaner recuperat, o millor dit, revisat, és gràcies a accions d'un passat no molt llunyà. Des d'aquells a qui els digueren que estaven “bojos” per tornar a tocar, a ser més de dos-cents campaners a tot el territori.

En 1971 les campanes del Col·legi del Corpus Christi de València, conegut com el Patriarca, tornaven a tocar manualment gràcies als treballs de documentació dels tocs fets amb els últims campaners. Però les campanes van ser voltejades per un nou perfil de campaner. Aquest fet, a manera de prova o assaig assentaria, de forma intuïtiva primer i de forma organitzada després, les bases del model de participació i gestió de les campanes i els seus tocs (Llop i Bayo; Martínez 2016). Els campaners eren un grup d'interessats en la recuperació patrimonial i no tenien assignada una compensació econòmica. Prompte, en 1988, aquells intrèpids “nous campaners” van començar a tocar a la Torre del Micalet de la Seu de València, constituint al poc de temps, en 1989, l'associació anomenada

Gremi de Campaners Valencians, que es va estendre a altres municipis.

Tocs al Col·legi del Corpus Christi de València. 1990. (Autor: Penalba)

Aquests campaners, voluntaris, començaren a organitzar els tocs anuals de la torre i a fer-se càrrec de la seua execució. A través de diversos mitjans, el coneixement rebut era difós entre la societat civil. Algunes revistes amb articles, partitures antigues transcrites i, sobretot, una pàgina web, de la qual parlarem més avant.

Estem, per tant, davant d'una nova visió de l'organització dels tocs manuals de campanes recuperats, però mantenint un element que els vincula amb els darrers repicadors: l'afició.

Qüestió d'afició

Un dels elements que millor defineix els campaners actuals i que els vincula directament amb els últims del segle XX és la seua afició pel món de les campanes. Al llibre *L'afició a les campanes* s'explica que la gent tocava o escoltava perquè tenia afició a les campanes. També es diu que l'afició era la motivació suficient que congregava entorn de les campanes gent molt diversa (Llop i Bayo, 2003).

Fundació del Gremi de Campaners Valencians, a la Torre del Micalet. El grup de la Catedral passarà a nomenar-se "Campaners de la Catedral de València" en 2004 (foto 22-01-1989).

Ens trobem de nou amb eixe caràcter passional que vincula una certa comunitat, que es dedica tant a pujar als campaners a tocar com a gaudir escoltant, ja que en l'actualitat els campaners són grans apassionats i aficionats, ara, però, voluntaris. Però també després de més de trenta anys la societat valenciana s'ha aficionat a les seues campanes. Són molts els assidus que any

L'ADN campaner: Un instrument per al poble i un poble per a un patrimoni

Eliseu Martínez Roig

LA LINDE, 7-2016, pp. 212-222

rere any s'acosten a participar de la creació musical *in situ*, als mateixos campanars o als voltants, i que fins i tot reconeixen els tocs, de manera que poden interpretar si els campanars han estat afinats o no.

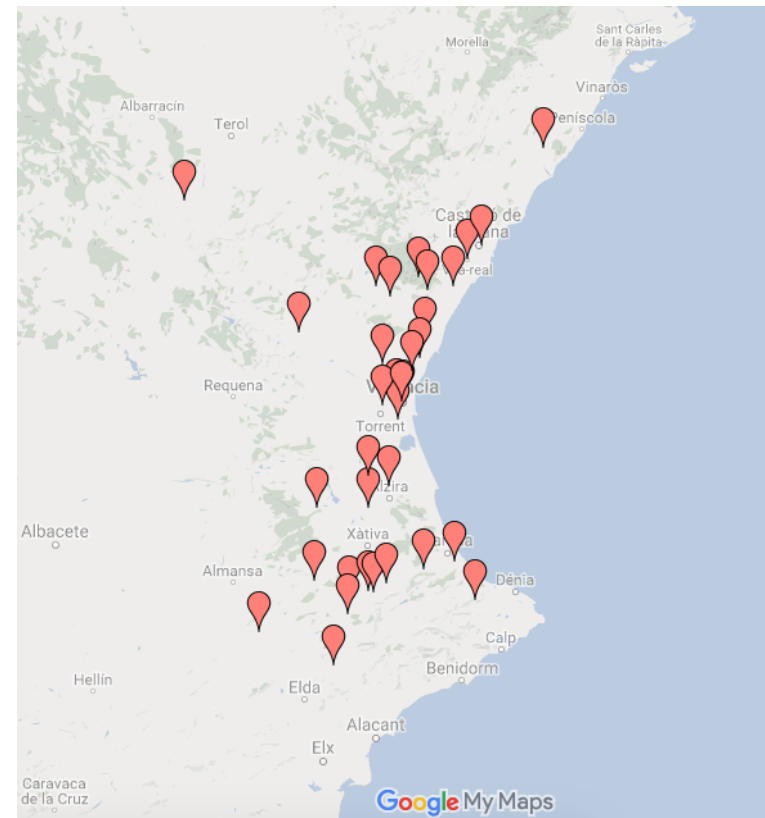

Campaners de la Catedral de València. El grup de campaners actual.

Professionals sense nòmina

És important destacar el perfil voluntari i associatiu dels campanars actuals. Un fet que també trobem arreu de la geografia valenciana on la societat s'organitza al voltant

d'aquestes activitats de caràcter cultural i patrimonial per tal de defensar-les i posar-les en valor. Així conclou Ariño quan diu que durant les dos últimes dècades s'ha produït una explosió associativa a la Comunitat Valenciana, on les entitats patrimonials representen un gran percentatge (Ariño 2002).

Mapa de les colles de campanars a la Comunitat Valenciana.

A partir d'una anàlisi senzilla descobrim que els campaners actuals, a banda de ser voluntaris i aficionats, són professionals no pagats, sense nòmina. Què vol dir aleshores professionals? Són coneixedors de la tradició, de les partitures, reconeixen la importància del seu treball per garantir la transmissió del coneixement, mantenen les instal·lacions; inverteixen recursos personals i econòmics en la conservació, adequació i restauració dels béns materials; realitzen tasques didàctiques, assessorament, col·laboren amb les institucions, incentiven la creació de nous grups de campaners i els donen suport, etc.

Però sobre tot hi ha dos aspectes molt importants per considerar aquesta pràctica altruista un moviment professional. Les restauracions i la investigació.

Restauracions front a intervencions

Després de les massives destruccions de les instal·lacions tradicionals i quan ja es pensava que mai es tornarien a construir els elements auxiliars (contrapesos de fusta principalment) com antigament, es va introduir una metodologia de restauració nova i innovadora a les nostres terres. Amb la

reconstrucció del joc de campanes de Xest i la seua instal·lació amb noves truges de fusta s'inicià un procés de conversió quant a la intervenció en les campanes. Les tradicionals truges de fusta tornaven a fer-se i els tocs locals es recuperaven.

Actualment, al nostre territori són diverses les empreses que treballen cada volta de forma més respectuosa tant amb els béns materials com amb els tocs, considerats patrimoni intangible. Però no sempre és així. Les restauracions encara es fan sense projectes dirigits per tècnics qualificats en patrimoni, només seguint les valoracions econòmiques. Així i tot s'està exportant aquest model de restauració fora de les nostres fronteres.

Per tant, aquest fenomen de les restauracions contemporànies de campanes, sent respectuoses amb els valors locals i la mecanització que interpreta els tocs (si són documentats prèviament), és un dels objectius que s'estan aconseguint gràcies a la professionalització dels campaners actuals i la seua influència patrimonial i cultural.

Vint anys de difusió

L'altre punt a destacar dins del moviment campaner valencià té a vore amb un recurs imprescindible actualment al món de la campanologia local, autonòmic, estatal i internacional. <http://campaners.com>, la pàgina web dels Campaners de la Catedral de València, és actualment la ferramenta digital més completa per a la difusió d'aquest patrimoni sonor. Iniciada, construïda, editada i mantinguda pel Dr. Francesc Llop i Bayo, aquest web existeix des de 1996 i compta en l'actualitat amb més de deu editors col·laboradors que van completant l'extens inventari de torres, campanes i tocs de tot el món, seguint la metodologia proposada pel mateix Dr. Llop i Xavier Martín.

Aquest recurs acadèmic, científic i documental és la gran base de dades necessària per tal de garantir la conservació i l'adaptació de les campanes i els seus tocs. És emprada per les institucions i empreses instal·ladores, ja que compta amb l'inventari actual més complet: més de 1.000 vídeos, quasi 190.000 fotografies, vora 8.000 articles, al voltant de 13.000 campanes i 8.000 campanars inventariats.

Tot aquest treball, també voluntari i altruista, confirma el caràcter professional dels equips de campaners actuals, que no només pugen a tocar les campanes manualment, continuant el vincle entre l'instrument, la comunitat i les emocions compartides, sinó que s'encarreguen, com a grans portadors del coneixement, de millorar l'estat del patrimoni campaner i assegurar-ne la pervivència per a les següents generacions.

Nous mirades als tocs de les campanes

A València gaudim d'un espai medieval, amb campanes històriques, partitures antigues i campaners joves. Un amalgama d'elements que fan atractiu el fenomen campaner a visitants i veïns. I és justament la comunitat que participa sentint els tocs i gaudint d'aquesta música que fa que el patrimoni campaner valencià siga una realitat. Els valencians i les valencianes ja estan acostumats a sentir les campanes gràcies a l'esforç dels seus veïns i veïnes que se n'encarreguen. Les visites a campanars es multipliquen, igual que el nombre d'assistents. Nous grups de campaners apareixen ací i allà. I les institucions protegeixen els tocs, amb declaracions de Bé d'Interès Cultural Immaterial, a

excepció de les normatives de soroll (ja que les campanes no fan soroll, sinó música alta). Inclús reconeixements significatius a escala internacional recauen ací, com la Menció Especial del Jurat d'Europa Nostra 2016, que reconeix la tasca dels Campaners de la Catedral de València.

La transmissió del coneixement entre generacions. (Autora: Luz Martín).

Tocs manuals de campanes, combinació de tècniques, campanes voltejades i repicades. (Autor: Eliseo Martínez Roig).

L'ADN campaner: Un instrument per al poble i un poble per a un patrimoni

Eliseu Martínez Roig

LA LINDE, 7-2016, pp. 212-222

Les experiències didàctiques a la Torre del Micalet. (autora; Belén Monreal).

Tocs manuals de campanes, repicant amb peus i mans. (Autor: Eliseu Martínez Roig).

Formació dels campaners. Curs d'introducció de campaners a càrrec del Dr. Francesc Llop i Bayo. (Autora: Luz Martín).

L'ADN campaner: Un instrument per al poble i un poble per a un patrimoni
Eliseu Martínez Roig

LA LINDE, 7-2016, pp. 212-222

"2001 Técnica i Artesania". Treball d'equip, preparant mostra de tocs tradicionals, amb campanes restaurades amb subvenció de la Diputació de València, a peu de carrer. (Alginet, juliol 2016).

Més que recuperar, construir

Tot aquest món campaner valencià està definit per aquestes característiques esmentades, però més enllà està el fet del positivisme i l'energia que es deriven dels campaners i de qui gaudeix de les campanes i la seua música.

Xarrada sobre restauració de elements auxiliars de les campanes a Cullera. (Autor: Enrique Gandia).

Les campanes tornen a estar vives, són part d'una cultura pròpia que evoluciona i sap adaptar-se als moments actuals.

Els campaners no rememoren amb els seus tocs el passat com un temps millor, sinó que construeixen el present a partir de

l'herència rebuda i miren perquè continue sent una realitat en el futur. Una mirada alegre i dinamitzadora, assumint que gràcies a mantindre expressions culturals com aquestes estem generant una dignitat cultural pròpia i identitària que ens uneix com a comunitat i com a poble. El patrimoni es construeix gràcies a la participació de les persones, que en són creadores, portadores i gestores. Una comunitat que gaudeix del seu patrimoni, que el coneix i que el transmet és una comunitat que accepta el repte de conservar les seues manifestacions i aquest, el del patrimoni campaner, n'és un bon exemple.

Bibliografia:

ARIÑO VILLAROYA, A., 2002: "El asociacionismo de patrimonio cultural en la Comunidad Valenciana". En: CASANOVA, E.; ESTEVE, A. (Eds.) *L'Aportació de les comarques al patrimoni valencià*. València: Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià, pp. 3-18.

BUIGUES METOLA, M., 2006: "Valoración patrimonial y turística de la torre del Micalet". [En línea] *València, Campaners de la Catedral de València*, [Consulta 10-07-2016]

<http://campaners.com/php/textos.php?text=2243>

HERNÁNDEZ i MARTÍ, G.M.; ALBERT RODRIGO, M., 2009: "L'Associacionisme al segle XX: de les associacions culturals a la cultura de l'associació." *Revista Valenciana d'Etnologia*, N^o4, pp. 151-163.

LLOP I BAYO, F., 2003: *L'Afició a les campanes. Paisatge urbà i tocs tradicionals en la ciutat de València*. València: Consell Valencià de Cultura.

LLOP i BAYO, F., 2002: "Restauración de campanas y sus toques: la recuperación de un instrumento musical comunitario". [En línea]

L'ADN campaner: Un instrument per al poble i un poble per a un patrimoni

Eliseu Martínez Roig

LA LINDE, 7-2016, pp. 212-222

València, *Campaners de la Catedral de València*. [Consulta 10-07-2016]

<http://campaners.com/php/textos.php?text=1521>

MARTÍN, L.; LLOP i BAYO, F., 2007: *Campanas vivas. La música más alta de Valencia*. València: Ajuntament de València.

Videos per descarregar e incorporar

SONNEURS. <http://campaners.com/php/v0g.php?numer=61>

"Ethnoclip" realitzat per GREM (Paris) i difundit per tot el món, en els vols intercontinentals d'Air France. Va ser rodat en film 35 mm a dues càmeres i so digital, però muntat en vídeo, en un dels primers

videoclips i possiblement el primer d'Europa amb tema etnològic. En la primera part està el cor doble de primera menor, amb un cert canvi de l'ordre del toc, per motiu del discurs cinematogràfic. En la segona parada està el vol general. El so no coincideix amb la imatge, però el resultat és molt impactant. És una bona introducció als tocs manuals de campanes, a la manera de la ciutat de València.

EL MICALET <http://campaners.com/php/v0g.php?numer=700>